

PRVÁ KAPITOLA

PREDMET, VÝVOJ A METODOLÓGIA EKONOMICKEJ VEDY. EKONOMICKÝ SPÔSOB UVAŽOVANIA

Po preštudovaní tejto kapitoly budete vedieť:

- *prečo existuje ekonómia ako samostatná spoločenskovedná disciplína;*
- *ako sa ekonómia člení;*
- *ako sa ekonómia vyvíjala a ktoré sú súčasné kľúčové smery jej vývoja;*
- *vysvetliť príčiny existencie verejných statkov;*
- *aké metodologické postupy sa uplatňujú v ekonomickom skúmaní a akým metodologickým úskaliam sa pritom treba vyvarovať;*
- *aké sú základné princípy ekonomického uvažovania a uplatniť ich vo svojom rozhodovaní.*

1.1 PREDMET EKONOMIE

Ekonómia je pomerne nová vedná disciplína, ktorá vznikla v 18. storočí a ako neskôr podrobnejšie vysvetlíme, spája sa s publikovaním diela Adama Smitha *Pojednanie o podstate a pôvode bohatstva národov* (stručne *Bohatstvo národov*) v roku 1776. Počas obdobia svojej existencie prešla ekonómia dynamickým vývojom podmieneným na jednej strane zmenami v ekonomickom prostredí, na druhej strane rozvojom analytických metód, ktoré majú ekonómovia k dispozícii a ktoré využívajú v ekonomickom výskume. Vo svojej podstate však môžeme povedať, že od čias svojho vzniku sa princípy ekonomie nezmenili. Kľúčom k jej existencii je **vzácnosť zdrojov**, ktoré majú ľudia, jednotlivé spoločnosti a spoločnosti k dispozícii. Keďže zdroje sú vzácne, každá spoločnosť sa musí rozhodnúť, ako tieto vzácne zdroje využije tak, aby naplnila svoje ciele.

Ekonómiu teda môžeme definovať ako spoločenskú vedu, ktorá skúma, ako spoločnosť využíva vzácne zdroje. V tejto súvislosti sa ekonómia považuje za **vedu, ktorá skúma voľby, ktoré robia ekonomické subjekty a skúma tiež, ako sa jednotlivci a organizácie rozhodujú medzi jednotlivými dostupnými alternatívami.**

Potreby a túžby ľudí sú neobmedzené, a preto, ak by zdroje neboli vzácne, každý človek by siahol po ktoromkoľvek tovare alebo službe bez toho, aby svoju spotrebu musel akokoľvek obmedzovať. Každý by mohol spotrebúvať toľko, koľko by sa mu zažiadalo. Ide však o utópiu. V reálnom svete by sme ťažko našli statok, ktorý nie je vzácny. Niektorí by mohli namietajú, že napríklad vzduch nie je vzácnym zdrojom, keďže je všade okolo nás a je pre nás voľne dostupný. Ak však uvažujeme o vzduchu,

1.5 METODOLOGICKÉ ÚSKALIA V EKONOMICKOM SKÚMANÍ

V ekonomickom skúmaní je potrebné, aby sa dodržali určité zásady a aby sme sa vyhli metodologickým úskaliám, ktoré popíšeme v tejto podkapitole.

Možno najznámejším predpokladom, ktorý treba v ekonomickom skúmaní dodržať, je tzv. **predpoklad ceteris paribus**. Tento výraz pochádza z latinčiny a znamená predpoklad, že ostatné premenné zostanú nezmenené. V ekonomickom skúmaní teda treba zachovať nezmenené všetky premenné okrem tých, ktoré sú predmetom daného výskumu. Ak napríklad chceme preskúmať, ako ovplyvní rast dôchodkov domácností dopyt po hovädzom mäse, treba dodržať predpoklad ceteris paribus, t. j. zabezpečiť, aby sa nezmenili ostatné premenné, ktoré môžu ovplyvňovať dopyt po hovädzom mäse a aby došlo len k zmene dôchodku domácností.

Ďalším metodologickým úskalím, na ktoré si treba dať v ekonomickom skúmaní pozor, je tzv. **post hoc klam** (*post hoc fallacy*). Ak udalosť B nasleduje po udalosti A, môžeme si myslieť, že udalosť A je príčinou vzniku udalosti B. Často však tomu tak vôbec nie je. V ekonómii treba dôsledne rozlišovať medzi koreláciou a kauzalitou, ktoré poznáme zo štatistiky. To, že dva javy vzájomne korelujú (v tomto prípade to znamená, že nastanú v časovom slede), automaticky neznamená, že je medzi nimi aj kauzálny vzťah (t. j. že prvý jav je príčinou toho druhého).

Príkladov, kedy sa v dôsledku post hoc klamu nesprávne interpretoval vývoj, možno v praxi nájsť veľmi veľa. V minulosti si ľudia napríklad všimli, že hospodárske recesie sa v ekonomike objavovali potom, ako sa na Slnku vyskytla silná solárna aktivita. Začali si preto myslieť, že slnečné erupcie sú príčinou cyklických kolísaní ekonomiky. S takouto interpretáciou prišiel napríklad britský neoklasický ekonóm W. S. Jevons, bola však odmietnutá, pretože nebol medzi oboma javmi dostatočne preukázaný kauzálny vzťah. Ak sa však pozrieme na novšie štúdie,³ zistíme, že medzi uvedenými premennými by predsa len mohol existovať kauzálny vzťah. Ak si nie sme istí, či medzi uvažovanými premennými existuje kauzalita, treba to preskúmať s využitím vhodných štatistických metód. Často však medzi premennými dochádza ku koreláciám, o ktorých je aj bez ďalších analýz zrejmé, že medzi nimi nemôže existovať kauzálny vzťah a cieľom uvažovania o kauzalite je skôr zabaviť sa. Aj na internete nájdeme mnoho príkladov takýchto korelácií.⁴

Ďalšie metodologické úskalie v ekonomickej analýze sa označuje ako **klam kompozície**. Klam kompozície sa zakladá na mylnom usudzovaní, že ak niečo platí pre časť celku, platí to aj pre celok ako taký. Ide teda o mylné usudzovanie z časti na celok. Ak napríklad vieme, že auto je zdrojom nižšej úrovne znečistenia ako autobus, mohli by sme usudzovať, že autá sú pre životné prostredie menším

³ Pozri napr.: GORBANEV, M. 2015. *Can solar activity influence the occurrence of economic recessions* [online]. Dostupné na internete: <https://mpr.ub.uni-muenchen.de/65502/1/MPRA_paper_65502.pdf>. Podľa záverov tohto článku zistíme, že medzi oboma premennými by mohol existovať kauzálny vzťah.

⁴ Pozri napr.: <<http://www.tylervigen.com/spurious-correlations>>.

DRUHÁ KAPITOLA

ZÁKLADNÉ VÝCHODISKÁ A PREDPOKLADY FUNGOVANIA EKONOMIKY. EKONOMICKÉ ZÁKONY

Po preštudovaní tejto kapitoly budete vedieť:

- vysvetliť, čo je hlavným motívom ekonomickej činnosti;
- charakterizovať vstupy a výstupy a ich vzájomný vzťah v podmienkach vzácnosti;
- vysvetliť základné ekonomické zákony;
- charakterizovať a znázorniť hranicu produkčných možností;
- definovať základné problémy (otázky) organizácie ekonomiky;
- vysvetliť riešenie základných ekonomických otázok v rôznych typoch ekonomických systémov.

2.1 POTREBY A ZDROJE

Základom ekonomického života je snaha ľudí uspokojiť svoje potreby. **Potreby** sú založené na fyziologických, osobných alebo sociálno-ekonomických požiadavkách potrebných na to, aby ľudia mohli fungovať a žiť. Ľudská potreba predstavuje určitý nedostatok, ktorý si človek uvedomuje a usiluje sa o jeho odstránenie, t. j. uspokojenie. Sú to nesplnené túžby, ktoré motivujú ľudské správanie a ktoré, keď sa uspokojia, zlepšujú ľudské blaho. Zahŕňajú fyziologické alebo biologické požiadavky na udržanie života a psychologické potreby, ktoré robia život príjemnejším. Z hľadiska ekonómie môžeme potreby rozdeliť na mimoekonomické a ekonomické. K mimoekonomickým potrebám môžeme zaradiť nemateriálne veci, ako napríklad náboženstvo, priateľstvo, šťastie. Ekonomické potreby majú bezprostredný vzťah k hospodárskej činnosti. Na ich uspokojenie potrebujeme statky alebo služby, ktoré ak chceme získať, musí sa uskutočniť určitá ekonomická činnosť, spravidla výroba.

Na uspokojovanie potrieb slúžia ľuďom **statky**. Označujeme ich aj ako output alebo aj ako výstup, alebo produkt, to znamená všetko, čo uspokojuje ľudské potreby. Niektoré statky sú prístupné všetkým bez obmedzenia, ako napríklad voda, vzduch. Tieto statky nazývame **voľné**. V snahe uspokojiť svoje potreby však ľudia narážajú na obmedzenosť zdrojov, ktoré im poskytuje príroda. Väčšina predmetov, ktoré človek potrebuje na uspokojenie svojich potrieb, sú tzv. **ekonomické** (vzácné) statky. Sú to predmety, ktoré neexistujú v neobmedzenom množstve a ktoré treba vytvoriť, aby mohli slúžiť na uspokojovanie ľudských potrieb. Sú charakteristické dvoma znakmi, a to *obmedzenosťou* a *užitočnosťou*. Ak by boli statky voľne

PIATA KAPITOLA

ELASTICITA DOPYTU A PONUKY

Po preštudovaní tejto kapitoly budete vedieť:

- vysvetliť pojem elasticita;
- charakterizovať cenovú elasticitu dopytu a ponuky a vypočítať ich;
- definovať činitele, ktoré ovplyvňujú cenovú elasticitu dopytu a ponuky;
- vysvetliť iné typy elasticít;
- vysvetliť vzťah medzi cenovou elasticitou dopytu, celkovými príjmami firmy a celkovými výdavkami domácností;
- vysvetliť využitie elasticity v praxi.

Pojem elasticita je gréckeho pôvodu a vyjadruje citlivosť, pružnosť, poddajnosť. V ekonómii možno pojem **elasticita** definovať ako **reakciu jednej ekonomickej premennej na zmenu inej ekonomickej premennej**. Kľúčovým predpokladom je, že prvá ekonomická premenná bude reagovať na zmeny druhej ekonomickej premennej, t. j. je medzi nimi určitý funkčný vzťah. V predchádzajúcej kapitole sme ukázali, že na dopyt a ponuku vplyva veľa faktorov. Vieme, že kupujúci majú väčší záujem nakupovať určitý statok, ak jeho cena klesne, ak sa zvýši ich dôchodok, resp. sa zvýši cena substitučného statku. Zatiaľ však nevieme určiť, v akej miere sa požadované množstvo zmení. Ovplyvňujú ich aj ďalšie faktory. Elasticita vyjadruje spôsob, ako zmerať reakciu dopytu a ponuky na zmenu ich determinantov.

5.1 CENOVÁ ELASTICITA DOPYTU

Najčastejšie používaným typom elasticity je **cenová elasticita dopytu**, ktorá vyjadruje, **do akej miery reaguje požadované množstvo statku na zmenu ceny daného statku**. Meria teda percentuálnu zmenu požadovaného množstva určitého statku vyvolanú zmenou ceny tohto statku o 1 % a vyjadrujeme ju prostredníctvom *koeficientu cenovej elasticity dopytu* (E_D). Ak zmena ceny spôsobuje viac ako proporcionálnu zmenu požadovaného množstva, hovoríme, že dopyt je cenovo **elastický**. Spotrebitelia citlivo reagujú na zmenu ceny statku. Napríklad, ak rast ceny automobilu o 10 % spôsobí pokles požadovaného množstva po tomto automobile o 20 %, cenová elasticita dopytu sa bude rovnať 2. Percentuálna zmena požadovaného množstva je dvakrát väčšia ako zmena ceny. Koeficient cenovej elasticity dopytu bude v prípade elastického dopytu v absolútnej hodnote¹¹ vždy väčší ako jedna, ale menší ako nekonečno. Ak zmena ceny

¹¹ Pretože požadované množstvo je nepriamo úmerné cene, bude mať percentuálna zmena množstva vždy opačné znamienko ako percentuálna zmena ceny a výsledný koeficient by bol vždy záporné číslo. Preto sa pri výpočte cenovej elasticity dopytu mínusové znamienko vynecháva a koeficient cenovej elasticity dopytu sa uvádza v absolútnej hodnote. Tento princíp sa však používa iba pri výpočte priamej cenovej elasticity dopytu.

SIEDMA KAPITOLA

NÁKLADY, PRÍJMY A ZISK FIRMY

Po preštudovaní tejto kapitoly budete vedieť:

- vysvetliť rozdiel medzi utopenými a alternatívnymi nákladmi;
- vysvetliť význam alternatívnych nákladov pre efektívne ekonomické rozhodovanie firiem;
- využiť koncepciu alternatívnych nákladov pri prijímaní rozhodnutí;
- rozlíšiť alternatívne prístupy k vykazovaniu zisku firmy;
- vysvetliť náklady firmy z krátkodobého a dlhodobého hľadiska a poznať ich funkcie;
- rozlíšiť medzi celkovými, priemernými a hraničnými nákladmi;
- vysvetliť význam dlhodobých priemerných nákladov z hľadiska rozhodovania sa firmy o veľkosti výrobných kapacít;
- vysvetliť rastúce, konštantné a klesajúce výnosy z rozsahu;
- rozlíšiť medzi celkovým, priemerným a hraničným príjmom v dokonalej a v nedokonalej konkurencii.

Pri uskutočňovaní ekonomických rozhodnutí musí každý ekonomický subjekt vziať do úvahy náklady, ktoré sa spájajú s určitým rozhodnutím. Je to tak v prípade domácností, ako aj v prípade firiem. Tieto náklady potom obvykle porovnáva s úžitkami, ktoré ekonomické rozhodnutie prinesie. Na náklady a úžitky môžeme pozeráť z rôznych hľadísk. Pri analýze správania domácností sme sa zamerali na analýzu nákladov a úžitkov z hľadiska spotrebiteľov. V tejto kapitole ich preskúmame z hľadiska jednotlivkej firmy, pričom firmu definujeme ako ekonomický subjekt, ktorý využíva inputy na výrobu outputu s cieľom dosiahnuť zisk.¹⁷ Predtým si však vysvetlíme pojmy utopené náklady a alternatívne náklady, t. j. členenie nákladov, ktoré je relevantné nielen pre efektívne rozhodovanie firiem, ale aj všetkých ekonomických subjektov.

7.1 UTOPENÉ NÁKLADY A ALTERNATÍVNE NÁKLADY

Ekonómia rozlišuje medzi utopenými nákladmi a alternatívnymi nákladmi (nákladmi obetovanej príležitosti). Pochopenie týchto dvoch typov nákladov, a najmä schopnosť rozlíšiť medzi nimi v ekonomickom rozhodovaní, možno považovať za jeden z primárnych faktorov, ktoré ekonomickým subjektom umožnia uskutočniť efektívne rozhodnutie.

Rozlišovanie medzi utopenými a alternatívnymi nákladmi nie je relevantné len z hľadiska rozhodovania firiem, ale aj v prípade ktoréhokoľvek ekonomického subjektu. Mal by ho teda uplatniť každý človek, keď v živote stojí pred akýmkoľvek rozhodnutím.

¹⁷ Analýzou firiem a ich praktického fungovania sa zaoberá podnikovo-hospodárska veda.

11.2 VEREJNÁ POLITIKA VO VZŤAHU K MONOPOLOM

Štát zasahuje do štruktúry a činnosti súkromných firiem s cieľom obmedziť moc monopolov, zabrániť zneužitiu ich trhovej sily, podporiť konkurenciu a snažiť sa dosiahnuť efektívnu alokáciu zdrojov na trhu. Na tento účel má k dispozícii viaceré **nástroje**:

- a) protimonopolné zákonodarstvo;
- b) verejnú reguláciu monopolov;
- c) verejné vlastníctvo monopolov;
- d) výberové konanie pre prirodzené monopoly;
- e) nezasahovanie – štát môže ponechať monopolom voľnosť rozhodovania o cene a množstve na trhu.

11.2.1 Protimonopolné zákonodarstvo

Vláda má prostredníctvom protimonopolného zákonodarstva dve možnosti, ako znížiť trhovú moc firiem, ktoré zneužívajú svoje postavenie na trhu. Protimonopolné zákony sú zamerané na ovplyvňovanie:

- a) štruktúry odvetvia;
- b) správania sa firiem.

Táto legislatíva zakazuje fúzie a akvizície, ktoré obmedzujú konkurenciu v odvetví (vplyv na štruktúru odvetvia) a orientujú sa aj na protikonkurenčné konanie na trhu, resp. zakazujú určité činnosti podnikov (správanie firiem).

Protimonopolné zákonodarstvo má svoj pôvod v USA. V roku 1890 tu bol prijatý **Shermanov zákon**, ktorý zakazoval monopolizovať priemysel a obchod a tiež zakazoval tajné dohody a spojenia obmedzujúce obchod. Neskôr, v roku 1914, bol schválený **Claytonov zákon**, zakazujúci viazané zmluvy, cenovú diskrimináciu a vzájomne prepojené správne rady a fúzie, realizované výkupom účastníkov konkurentov.

11.2.1.1 Ovplyvňovanie štruktúry odvetvia

Protimonopolné zákony dávajú vláde právomoc zabraňovať fúziám a rozdeľovať veľké firmy. Firma môže zvýšiť trhovú moc dvoma spôsobmi:

- a) **investovaním ziskov** a rozširovaním výrobných zariadení, čím zabezpečuje svoj rast,
- b) **fúziou** (resp. **akvizíciami**) s inými firmami.

Pritom môže ísť o:

- **horizontálne fúzie** – ak sa spájajú firmy pôsobiace v tom istom odvetví. Zákonom zakázané sú najmä fúzie vo vysoko koncentrovaných, prípadne čiastočne koncentrovaných odvetviach. Nemusia pritom ísť o firmy s veľkým podielom na trhu;
- **vertikálne fúzie** – ide o spájanie sa dvoch firiem v rôznych etapách výrobného procesu;
- **konglomerátne fúzie** – spájanie firiem, ktoré produkujú úplne odlišné, navzájom nesúvisiace produkty. Napríklad oceliareň, ktorá kúpi chemickú fabriku, sieť hotelov, športové kluby a pod.

o sumu nepriamych daní zvyšujú výdavky ekonomických subjektov, ktoré sú zahrnuté vo výdavkovej metóde výpočtu HDP. V dôchodkovej metóde výpočtu HDP teda nepriame dane pripočítame. Naopak, presne opačne funguje systém subvencií, ktoré znižujú cenu statkov, ktoré ekonomické subjekty nakupujú, preto ich treba odpočítať pri výpočte HDP dôchodkovou metódou.

17.3.3 Výdavková (spotrebná) metóda

Ako už vieme, v ekonomike predstavuje každý výdavok jedného subjektu príjem, resp. dôchodok iného subjektu. Z tohto hľadiska musí pre ekonomiku ako celok platiť, že agregátne príjmy sa musia rovnať agregátnym výdavkom. Pri výdavkovej metóde výpočtu HDP predpokladáme, že hodnota vyprodukovaných statkov a poskytnutých služieb je cenou pri ich predaji a kúpe, a teda sa rovná peňažným výdavkom, ktoré ekonomické subjekty zaplatia. Agregátne výdavky predstavujú súčet všetkých výdavkov ekonomických subjektov na nákup tovarov a služieb za určité časové obdobie. Pri výpočte HDP výdavkovou metódou je určujúce, ktoré ekonomické subjekty nakupujú finálne statky a služby, pričom ich môžu nakupovať domácnosti, firmy, štát a zahraničie.

Ak meriame HDP pomocou výdavkov ekonomických subjektov, môžeme ho vyjadriť ako súčet nasledujúcich položiek:

- výdavky domácností na osobnú spotrebu tovarov a služieb – C (*Consumption*),
- súkromné hrubé domáce investície firmami – I (*Investment*),
- výdavky štátu na nákup tovarov a služieb – G (*Government*),
- čistý export – NX (*Net Export*).

Matematicky ho potom vieme zapísať takto: $HDP = C + I + G + NX$

Výdavky domácností na osobnú spotrebu tovarov a služieb

Spotreba tvorí najväčšiu časť HDP. Preto môžu jej zmeny ovplyvniť všetky kľúčové makroekonomické veličiny. Výdavky domácností predstavujú bežné nákupy obyvateľstva súvisiace s uspokojovaním potrieb. Základnou jednotkou spotreby je domácnosť, ide však aj o individuálnu spotrebu obyvateľstva. Štatistický úrad SR túto časť HDP definuje ako konečná spotreba a zahŕňa v nej **konečnú spotrebu domácností, konečnú spotrebu neziskových inštitúcií slúžiacich domácnostiam a konečnú spotrebu verejnej správy**. Vo všeobecnosti vynakladajú jednotlivci, resp. domácnosti svoje výdavky na tieto tri hlavné skupiny spotreby:

1. výdavky domácností na nákup predmetov krátkodobej spotreby, napríklad nákupy potravín;
2. výdavky domácností na nákup predmetov dlhodobej spotreby, napríklad automobil;
3. výdavky domácností na služby, napríklad nájomné alebo poplatky za právne služby.

20.4 TEÓRIE EKONOMICKÉHO RASTU

Začiatky skúmania teórií ekonomického rastu

Klasická ekonómia

Adam Smith videl bohatstvo národov v množstve vynaloženej práce. Dovtedy sa presadzoval názor, že bohatstvo pochádza výlučne z poľnohospodárstva a z ťažby drahých kovov. Nerozlišoval medzi druhmi práce v odvetviach. Sústredil sa na **delbu práce**. Tento mílnik odštartoval skúmanie produktivity práce. Dospel k záveru, že vďaka špecializácií, ktorú prináša delba práce, možno zvyšovať proces výroby niekoľkonásobne. Rozdelenie výroby na malé úkony so sebou nesie zvýšenú potrebu kapitálu. Akumulácia kapitálu sa dosahuje tvorením úspor. Úspory nemôžu prinášať neobmedzený rast, keďže narážajú na obmedzenú pracovnú silu. Tento problém sa môže vyriešiť rastúcou mzdou, ktorá je pre ponuku práce motivačná. Podmienkou je rastúca produktivita práce. Reálnym problémom je podľa klasikov obmedzenosť prírodných zdrojov. Napriek tomu sú rezervy prírodných zdrojov podľa nich dostatočné na to, aby sa nevyčerpali v strednodobom horizonte. David Ricardo skúma tri dôležité skupiny subjektov tvoriace ekonomický rast. Sú to pracovníci, kapitalisti a vlastníci pôdy. Vlastníci pôdy sú veľmi dôležití, ale neprispievajú k bohatstvu ničím iným, len samotným vlastníctvom. Thomas R. Malthus predpokladá obmedzený ekonomický rast pre nedostatok prostriedkov a príliš rýchlo rastúcu populáciu. **Populačná teória** tvrdí, že rast populácie sa koriguje prirodzenými prekážkami, ktoré tento jav sprevádzajú (choroby, vojny, nedostatok potravín). Tým sa reguluje počet potrieb a zdrojov.

Teória kreatívnej deštrukcie

Joseph Alois Schumpeter prišiel s **teóriou kreatívnej deštrukcie**. Teória kladie dôraz na osobu podnikateľa. Podnikateľ je len ten, kto prichádza s inováciou. Po celý čas je dotýčny len manažérom až do momentu, kým začne zavádzať nový druh tovaru, novú výrobnú metódu, nový zdroj surovín, nový typ organizácie firmy alebo nové oblasti pôsobenia, čiže nové trhy. Tento proces spôsobuje ekonomický rast, ale predtým je nutné vybočiť z rovnováhy, ktorá vedie k deštrukcii starých zaužívaných spôsobov a postupov. Proces bankrotov a zániku firiem je prirodzený pre firmy, ktoré sa nedokázali dostatočne adaptovať. Uvoľňujú sa tak totiž výrobné faktory pre nové, efektívnejšie štruktúry.

Neokeynesovské modely ekonomického rastu

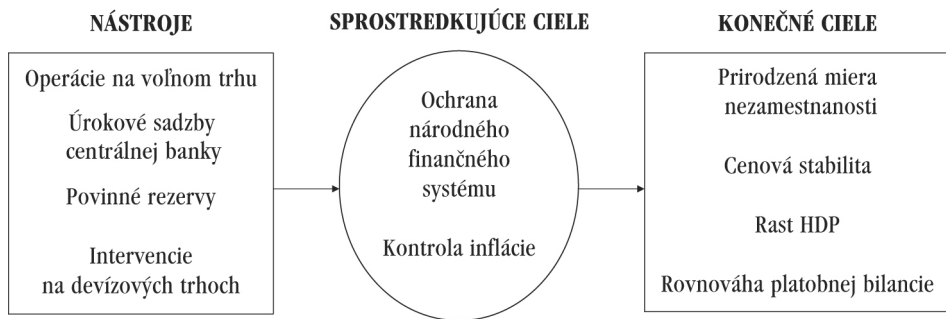
Keynesova teória vychádza z analýzy krátkeho obdobia, kedy je miera nezamestnanosti vyššia ako prirodzená miera nezamestnanosti a reálny produkt je pod úrovňou potenciálneho. Hlavným faktorom rastu je agregátny dopyt a jeho zložky. Významný je najmä dopyt po investíciách, ktoré majú okrem kapacitotvorného aj

môžu zamerať na merateľnosť cieľa, dosiahnuteľnosť cieľa, príbuznosť cieľa s vyššie postavenými cieľmi (tzv. kauzalita). Dôležité je taktiež sledovať časové obdobie, v ktorom sa plánované ciele majú splniť, ako aj nástroje, ktoré to zabezpečia. Monetárna politika sa v praxi spája s časovými oneskoreniami (tzv. *time lags*), ktoré sťažujú centrálnej banke operatívne zásahy do peňažného obehu, resp. spomaľujú jej účinky.

Za základné východiskové determinanty monetárnej politiky považujeme:

- úlohu peňazí v ekonomike a pri rozhodovaní ekonomických subjektov;
- postavenie centrálnej banky;
- existujúcu štruktúru bankového systému;
- rozsah a intenzitu platobného styku so zahraničím;
- systém menového kurzu.

Obrázok 26.1 Vzťah medzi nástrojmi, sprostredkujúcimi cieľmi a konečnými cieľmi monetárnej politiky

Zdroj: Vlastné spracovanie.

Monetárna politika sa zameriava na kontrolu množstva peňazí v obehu a úroveň miery s cieľom ovplyvňovať rozhodujúce makroekonomické veličiny. Nástrojmi monetárnej politiky sa budeme venovať v ďalších častiach tejto kapitoly. **Sprostredkujúcim cieľom** monetárnej politiky je ochrana integrity národného finančného systému a kontrola inflácie. Sprostredkujúce ciele dosahuje centrálna banka pomocou **operačných cieľov**, ktorými sleduje rovnováhu na peňažnom trhu. Hlavným subjektom monetárnej politiky je **centrálna banka**, ktorá má k dispozícii nástroje na presadzovanie **základných (konečných) ekonomických cieľov štátu** – dosiahnutie plnej zamestnanosti, stabilnej cenovej hladiny, udržateľného ekonomického rastu a pevnej pozície platobnej bilancie. Dosiahnutie všetkých týchto cieľov súčasne je však veľmi ťažké, pretože tieto ciele sú často konfliktne. Maximálna zamestnanosť, cenová stabilita, mierny rast dlhodobých úrokových sadzieb sú v dlhom období v harmónii, sú symetrické a navzájom sa posilňujú. V krátkom období môže byť dosahovanie týchto cieľov problémom. Napríklad snaha o cenovú stabilitu a o vylepšenie pozície platobnej bilancie môže vyžadovať vyššie úrokové sadzby

ekonomický rast a vytváranie pracovných miest. Vykonáva dohľad nad bankami, prispieva k bezpečnosti a odolnosti európskeho bankového systému. Ďalej pomáha zachovávať finančnú stabilitu na základe identifikácie rizík, ktoré by mohli narušiť rovnováhu finančného systému (napr. prudký pohyb cien na akciových trhoch alebo pád cien nehnuteľností). Pre ECB znamená finančná stabilita schopnosť finančného systému odolávať šokom bez vážnejších následkov.

Európska investičná banka podporuje ciele EÚ tým, že poskytuje dlhodobé financovanie projektov v rámci EÚ, ako aj mimo nej. Jej akcionármi sú členské štáty. Úlohou tejto banky je prispievať k vyváženému a vyrovnanému rozvoju vnútorného trhu. Podporuje financovanie projektov, ktoré sú zamerané na rozvoj menej rozvinutých regiónov, prípadne projektov spoločného záujmu viacerých členských štátov.

29.4.5 Vstup Slovenskej republiky do Európskej únie

Od roku 1993, teda od svojho vzniku, si SR hľadá a upevňuje svoje medzinárodné postavenie ako suverénna krajina, čoho prejavom je aj intenzívne úsilie o účasť na európskom integračnom procese. Vstup SR do EÚ patril medzi priority slovenskej zahraničnej politiky.

Prvé vzťahy SR s EÚ boli založené na **Európskej dohode o pridružení**, teda Rámcovej dohode medzi EÚ a vládou SR, ktorá bola podpísaná 4. októbra 1993 a po ratifikácii vstúpila do platnosti 1. februára 1995. Týmto krokom začal proces postupného zblížovania a zapájania SR do procesu rozširovania EÚ.

Prijatiu SR do EÚ predchádzali mnohoročné predvstupové rokovania, ktoré boli oficiálne ukončené na kodanskom summite v decembri 2002. Slovenská republika, rovnako ako všetky kandidátske krajiny, musela splniť tzv. **kodanské kritériá**. Ide o splnenie nasledujúcich politických a ekonomických kritérií:

- zabezpečenie stability inštitúcií garantujúcich demokraciu, právny štát, dodržiavanie ľudských práv a ochranu národnostných menšín;
- vytvorenie fungujúcej trhovej ekonomiky a jej schopnosti odolávať tlakom konkurencie a trhovým silám v EÚ;
- schopnosť prevziať záväzky z členstva vrátane dodržiavania cieľov politickej, ekonomickej a menovej únie.

Vyvrcholenie desaťročného úsilia a transformácie na moderný, demokratický štát bolo završené 16. apríla 2003 podpisom **Zmluvy o prístupí Slovenskej republiky k Európskej únii**. Po ukončení rokovaní o vstupe sa v máji 2003 konalo referendum, v ktorom mali občania možnosť vyjadriť sa k otázke nášho vstupu do EÚ. Referendová otázka znela: „*Súhlasíte s tým, aby sa Slovenská republika stala členským štátom Európskej únie?*“ Účasť na referende bola 52,15 % obyvateľov a referendum bolo platné. Svoj súhlas so vstupom krajiny do EÚ vyjadrilo 92,46 % zúčastnených voličov, proti bolo 6,20 %. Po úspešnom referende schválila Zmluvu o prístupí Slovenskej republiky k Európskej únii aj Národná rada SR, a to 1. júla 2003. Následne sa **1. mája 2004 stala SR členom EÚ**.